

Stärkt skydd för barn i utsatta situationer

Till socialutskottet

Sammanfattning

I detta yttrande behandlar justitieutskottet propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer (prop. 2002/03:53) jämte fem med anledning av propositionen väckta motioner.

Förslagen i propositionen täcker ett brett fält av åtgärder inom framför allt socialtjänstens och straffrättens områden. För justitieutskottets del fästs fokus på förslaget till ändring i brottsbalken om en ny straffskärpningsgrund som kan tillämpas om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Straffskärpningsgrunden är tänkt att tillämpas i första hand vid våld mellan närstående som riktats mot barnet eller som förekommit inom familjen i barnets närvaro. Justitieutskottet tillstyrker förslaget med ett kompletterande uttalande om tolkningen av lagtexten. Även i övrigt tillstyrker justitieutskottet regeringsförslaget. Utskottet avstyrker också samtliga av utskottet behandlade motionsyrkanden.

Till yttrandet har fogats fyra avvikande meningar (m, fp, kd respektive c).

Ärendet och dess beredning

Proposition 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. har hänvisats till socialutskottet. Den 6 mars 2003 beslutade socialutskottet att bereda justitieutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen jämte med anledning av propositionen väckta motioner.

Med anledning av propositionen har väckts fem motioner, 2002/03:So41–So45.

Till grund för förslagen i propositionen ligger bl.a. Kommittén mot barnmisshandels betänkanden Barnmisshandel – Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder (SOU 2000:42), Barn och misshandel – En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet (SOU 2001:18) samt slutbetänkandet Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda (SOU 2001:72) och remissbehandlingen av dessa.

Utskottets beredningsområde omfattar bl.a. den centrala straffrätten, processrätten och frågor med anknytning till kriminalvården och andra myndigheter inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet. Utskottet begränsar sitt yttrande till att avse frågor inom detta område. I anslutning härtil behandlar utskottet några av de motioner som väckts med anledning av propositionen. De behandlade yrkandena framgår av en till yttrandet fogad förteckning över behandlade motionsförslag.

Propositionen föranleder följande yttrande från justitieutskottet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ett antal lagstiftningsåtgärder i syfte att stärka skyddet för barn i utsatta situationer. I socialtjänstlagen (2001:453), SoL, utvidgas anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § till att omfatta myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter. I syfte att öka kunskaperna om anmälningsskyldigheten och skapa ökad uppmärksamhet kring denna inom berörda verksamheter införs hänvisningar till anmälningsskyldigheten i de lagar som reglerar verksamheter som regelbundet kommer i kontakt med barn.

Det införs en gemensam skyldighet för polisen, hälso- och sjukvården, förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen i respektive lag att på socialtjänstens initiativ samverka kring barn och ungdomar som får illa eller riskerar att fara illa.

I syfte att skapa förutsättningar för ett optimalt beslutsunderlag för en socialnämnd som har att fatta beslut i ett ärende, där den eller de som berörs av beslutet inte längre vistas i kommunen, införs i SoL en lagstadgad skyldighet för vistelsekommunen att på begäran bistå med utredning om barn och vård av missbrukare. Vidare införs en möjlighet att flytta över ett ärende från en

socialnämnd till en annan utan samtycke av den senare. Detta gäller under förutsättning att den enskilde har starkare anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till hans eller hennes vilja, varaktigheten av hjälpbehovet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt.

I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) föreslås ett antal ändringar i syfte att stärka barnperspektivet i lagen. Bland annat föreslås att vad som är bäst för den unge skall vara avgörande vid alla beslut enligt lagen och att den unges inställning skall klarläggas och att hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Det tydliggörs att såväl fysisk som psykisk misshandel kan utgöra risk för att barnets hälsa och utveckling skadas. En ny bestämmelse införs i såväl SoL som LVU med innebörden att när ett barn varit placerat i samma familjehem i tre år skall socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

I såväl LVU som i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård förs in bestämmelser som gör det möjligt att – om det är särskilt påkallat med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnes säkerhet – vårda en intagen under förhållanden som innebär att han eller hon inte fritt får umgås med andra intagna.

En särskild straffskärpningsgrund införs i brottsbalken för sådana fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Vidare läggs vållande till kroppsskada eller sjukdom som inte är grovt brott under allmänt åtal om brottet riktat sig mot någon som är under 18 år och åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Detsamma gäller brotten förtal och grovt förtal samt vissa uttryckligen angivna fall av förolämpning under den ytterligare förutsättningen att åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt.

Utskottets överväganden

Misshandel

Som framgår av 3 kap. 5–6 §§ brottsbalken skall den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, dömas för *misshandel* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt skall för *grov misshandel* dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat målsäganden svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Vid påföljdsbestämningen gäller de allmänna bestämmelserna i 29 och 30 kap. brottsbalken.

Misshandel räknas till de s.k. artbrotten, se 30 kap. 4 § sista stycket. Brottslighetens art anses alltså i princip kräva att ett fängelsestraff utdöms.

Utskottet bortser här från att påföljdspraxis i någon utsträckning förändrats genom nya påföljdskombinationer innehållande samhällstjänst. Utskottets bedömning är nämligen att de nya reglerna inte påverkat påföljdspraxis i fall där offret varit ett litet barn och gärningsmannen en vuxen person. Utgångspunkten i dessa fall är således att gärningsmannen skall dömas till fängelse.

När det gäller straffvärdet och därmed strafftidens längd finns regler i 29 kap. brottsbalken om omständigheter som skall beaktas i såväl mildrande som skärpande riktning inom ramen för den angivna straffskalan.

Omständigheterna i här aktuella fall torde endast sällan vara sådana att det finns förmildrande omständigheter som skall beaktas (jfr 29 kap. 3 §). Intresset koncentreras därför på de försvårande omständigheter som anges i 29 kap. 2 §. Av särskilt intresse vid misshandel av barn är punkterna 2, 3 och 4.

Enligt punkt 2 skall särskilt beaktas om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet. Enligt punkt 3 skall särskilt beaktas om gärningsmannen utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig – bestämmelsen tar särskilt sikte på brott som riktat sig mot barn, handikappade eller äldre. Enligt punkt 4 skall särskilt beaktas om gärningsmannen grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende. Även övriga punkter i 2 § kan naturligtvis tänkas bli tillämpliga.

Högsta domstolen har i ett avgörande (NJA 2000 s. 612) beaktat att brottet riktade sig mot ett litet barn såväl vid gradindelningen (grov misshandel) som, såsom en försvårande omständighet, vid straffmätningen. I samma mål ansåg Högsta domstolen det vara av viss självständig betydelse att ett brott mot ett barn framstod som ett missbruk av det särskilda förtroende som barnets mor visat genom att anförtro barnet i den tilltalades vård.

I propositionen tar regeringen ställning mot att nu införa ett särskilt barnmisshandelsbrott. Detta innebär att regeringen intar samma ståndpunkt som Kommittén mot barnmisshandel. Regeringen föreslår däremot, också i enlighet med Kommittén mot barnmisshandels förslag, en ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken. Enligt förslaget skall den nya straffskärpningsgrunden omfatta fall där brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Med barn förstås i enlighet med barnkonventionens definition en person som inte fyllt 18 år.

I motion So45 yrkandena 1 och 2 (c) begärs en utredning om ett särskilt barnmisshandelsbrott. En liknande inriktning finns i motion So42 yrkande 11 (m) där motionärerna önskar se en skärpt påföljdspraxis vid barnmisshandel med ett straffminimum på fängelse två år.

Utskottet gör följande överväganden. Det är inte svårt att känna sympati för motionärernas önskemål. Misshandel av barn hör till de allra grövsta brotten och det finns rättspolitiska skäl som talar för att dessa brott borde ha en särskild brottsrubricering. Det finns emellertid en rad komplikationer av lagstiftningsteknisk natur som utskottet för närvarande inte har underlag att bedöma om de går att lösa. Utskottet vill ändå nämna några. Enligt barnkonventionen är ett barn som framgått en person under 18 år. Vid en särreglering

måste ställning tas till om regleringen skall omfatta alla barn eller barn under en viss lägre ålder. En annan fråga är hur lagstiftaren vid en särreglering skall förhålla sig till fall där offer och gärningsman är relativt jämnåriga. Det finns risk att gränsdragningproblem skapas. Lagstiftaren måste också fråga sig om det är lämpligt att införa ytterligare brott där vad gärningsmannen känt till eller bort misstänka om offrets ålder är avgörande vid bedömningen av gärningen (jmf. sexuellt utnyttjande av underårig i 6 kap. 4 § brottsbalken och 6 kap.11 § samma balk). Kommittén mot barnmisshandel nämner särskilt frågan hur lagstiftaren bör ställa sig till andra brott som kränker barns integritet, t.ex. olaga hot – ställning måste tas till om sådana brott i sådana fall också bör särregleras.

Problemen är med andra ord många, och enkla lösningar finns knappast. Regeringen avser dock att fortsätta arbetet med hithörande frågor i syfte att analysera om det finns möjligheter att ytterligare förstärka barns skydd mot våld i hemmet. Det behövs således inget sådant uttalande om utredningsarbete som efterfrågas i motion So45.

I avvaktan på resultatet av ytterligare analyser anser utskottet att den väg regeringen i denna proposition anvisar framstår som framkomlig. Genom införande av en ny straffskärpningsgrund, som särskilt tar sikte på barns trygghet och tillit i förhållande till närstående vuxna, betonas ytterligare det utomordentligt allvarliga i att vuxna familjemedlemmar förgriper sig på barn i familjen, och ytterligare möjligheter till straffskärpning öppnar sig.

Vad som nu sagts innebär inte att yrkandet i motion So42 om ett straffminimum på två år tillgodosetts. Härför skulle krävas ett särskilt barnmisshandelsbrott eller, i och för sig, att straffminimum för grov misshandel höjdes till fängelse två år. Den frågan är inte aktuell i detta ärende. När det gäller straffmätningen i det enskilda fallet måste alltså som hittills samtliga omständigheter beaktas inom ramen för det straffbud som skall tillämpas, naturligtvis med beaktande av reglerna i 29 och 30 kap. brottsbalken. Motionsyrkandet bör avslås.

Utskottet vill ändå i detta sammanhang nämna Riksåklagarens Rättsutvecklingsplan 2002–2003. I denna stryker Riksåklagaren under att straffmätningen måste differentieras och nyanseras och hela straffskalan utnyttjas när det gäller påföljden för grova våldsbrott. Riksåklagaren anför att den vida straffskalan för grov misshandel (som ovan framgått omfattar den fängelse från ett till tio år) är ett uttryck för att gärningstypen spänner över gärningar med olika straffvärde. Den återhållsamhet som enligt riksåklagaren ofta präglar domstolarnas värdering av straffvärdet svarar dåligt mot den nyanserade syn på grov misshandel som den vida straffskalan påkallar. Ytterligare en punkt i rättsutvecklingsplanen är att samhällets syn på våld mot kvinnor och annat våld inom familjen måste få tydligt genomslag vid påföljdsvalet och straffmätningen.

Riksåklagaren har nyligen överklagat ett mål till Högsta domstolen för prövning av påföljdsfrågan. Målet gäller ett åtal mot ett treårigt barns styvfar

för grov misshandel och grovt vållande till annans död. Påföljden bestämdes av Svea hovrätt till fängelse fem år.

Enligt förslaget till 29 kap. 2 § 8 brottsbalken skall det alltså vara en särskild straffskärpningsgrund att brottet varit ägnat att skada *tryggheten och tilliten* hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Genom ordvalet markeras att det handlar om en särskilt kvalificerad form av trygghet, nämligen den i relationen mellan föräldrar, andra vuxna närstående och barn. Enligt specialmotiveringen till den nya bestämmelsen (prop. s. 111) skall med närstående person förstås i första hand vuxna familjemedlemmar – mamma, pappa och i tillämpliga fall respektive förälders make eller sambo, fosterföräldrar, mor- och farföräldrar och föräldrarnas syskon. Uppräkningen är inte uttömmande, och utskottet ser det som självklart att en bedömning även här måste göras i varje enskilt fall för att konstatera om en viss person tillhör närståendekretsen. Uppräkningen får dock anses ge god vägledning vid bedömningen. Den nya straffskärpningsgrunden är tillämplig inte bara när brottet riktats direkt mot barnet utan omfattar också sådana fall där barnet bevittnat – sett eller hört – t.ex. att en förälder blir slagen av den andra föräldern.

I motion So45 yrkande 3 föreslås att begreppet närstående person skall ges en vidare tolkning än regeringen föreslagit. Motionärernas tanke är att det finns fler för barnet viktiga personer, t.ex. lärare, i barnets närhet och att ett övergrepp från någon av dem skulle kunna vara minst lika allvarligt för barnet som om övergreppet skedde inom familjen.

Här har utskottet en annan uppfattning. Utskottet vill göra gällande att relationen inom familjen, också i den utvidgade bemärkelse som begreppet används här, har en annan karaktär, inte minst beroende på relationerna mellan familjens vuxna. Relationerna inom familjen kan därför i princip inte likställas med relationerna till andra i och för sig viktiga personer för barnet. Om närståendekretsen görs för vid kan det också i praktiken bli omöjligt att använda straffskärpningsbestämmelsen på avsett sätt. Risk finns i stället att bestämmelsen kommer att verka i straffskärpande riktning så snart ett barn bevittnat ett brott oavsett förhållandena i övrigt. Detta är inte avsikten. Utskottet anser att motion So45 i här behandlad del bör avslås.

Det framgår av motiveringen till den föreslagna bestämmelsen (prop. s. 69 f. och s. 111 f.) att den i första hand tar sikte på situationer där en till barnet närstående person förgriper sig på antingen en annan sådan person eller på barnet självt. Enligt sin ordalydelse har bestämmelsen emellertid en längre räckvidd än så. Den täcker också situationer där antingen gärningsmannen eller offret är en till barnet närstående person medan den andra personen inte tillhör denna krets under förutsättning att brottet är ägnat att skada barnets trygghet och tillit till den närstående personen. Dessa fall har inte närmare övervägts i propositionen. Enligt utskottets mening kan man dock inte bortse från att barnets trygghet och tillit till den närstående i särskilda fall kan ta skada av att se den närstående t.ex. misshandla en tredje person eller av att se honom eller henne bli misshandlad av en tredje person.

Det bör slutligen framhållas att den nya bestämmelsen inte begränsar sig till straffmätningen vid våldsbrott även om den kommer att ha sitt främsta tillämpningsområde när det gäller sådana brott och sexualbrott. Bestämmelsen kan också, som regeringen påpekar, vara tillämplig vid t.ex. olaga hot och vissa fall av skadegörelse. Däremot är det enligt utskottets mening svårare att tänka sig att bestämmelsen skulle komma till användning vid rena förmögenhetsbrott även om det inte helt kan uteslutas att också sådana brott skulle kunna vara ägnade att skada barnets trygghet och tillit till en närstående person. Om en viss gärning skall anses ha varit ägnad att skada barnets trygghet och tillit på det sätt som krävs för tillämpning av bestämmelsen är en fråga som, som regeringen anför, måste bedömas utifrån samtliga omständigheter.

Enligt utskottets mening bör riksdagen beredas tillfälle att godkänna vad utskottet anför om straffskärpningsbestämmelsens räckvidd.

Vid en sammantagen bedömning och med de förtydligande uttalanden som utskottet gjort i det föregående tillstyrker utskottet regeringens förslag till ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken.

Slutligen behandlar utskottet i detta avsnitt motion So44 yrkandena 2 och 3 som går ut på att den nya regleringen bör utvärderas.

Utskottet har i princip ingen annan uppfattning. Utskottet kan också konstatera att alla väsentliga förändringar på straffrättens område brukar utvärderas efter några år. Utskottet har ingen anledning att tro att så inte skulle bli fallet i detta ärende, i synnerhet som regeringen, som framgått ovan, avser att fortsätta att arbeta med frågan om skydd för barn mot våld i hemmet. Något uttalande från riksdagen behövs inte. Motion So44 i här aktuella delar bör avslås.

Barn som brottsoffer

Målsägande

I motionerna So42 yrkande 12 (m) och So43 yrkande 3 (fp) efterfrågas en ordning som innebär att ett barn som blir vittne till våld betraktas som målsägande i brottmålsprocessen. Barnet skulle med andra ord vara part i brottmålet och t.ex. kunna föra skadeståndstalan.

Frågan behandlas inte i propositionen. Däremot tar utskottet upp samma frågeställning i sitt betänkande Våldsbrott och brottsoffer (bet. 2002/03: JuU11).

Utskottet börjar där med att anmärka att begreppet brottsoffer är okänt i den straffprocessuella lagstiftningen. Den som har blivit utsatt för brott är målsägande. Det sagda hindrar inte att en person som inte är målsägande ändå kan drabbas av verkningarna av ett brott och alltså i denna bemärkelse vara ett offer för brott. Detta kan t.ex. gälla barn i familjer där det förekommer våld. Ett sådant barn kan också, som strax framgår, ha rätt till skadestånd på civilrättsliga grunder.

Målsägande är en person mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada (20 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken).

En målsägande kan inträda i brottmålsrättegången som part när han eller hon framställer ett yrkande om ansvar eller skadestånd. I praxis har kretsen av personer som är att anse som målsägande och därmed kan inträda i processen som part hållits relativt snäv. I 20 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken finns ett undantag för fall när någon dödsats genom brott. I de fallen får den avlidnes anhöriga, t.ex. den avlidnes barn, samma rätt att som målsägande i brottmålsprocessen bl.a. föra talan med anledning av brottet. Av det nu anförda följer att ett barn som bevittnat icke dödligt våld inom familjen, men som själv inte blivit utsatt för någon brottslig handling, inte är att anse som en målsägande som kan inträda i brottmålsprocessen.

Den nu redovisade regleringen avser endast barnets processuella ställning i brottmålsprocessen. Barnets rätt till skadestånd på grund av åsamkad personskada, t.ex. i form av psykiskt lidande av övergående eller bestående art, regleras i skadeståndslagen (1972:207). För att barnet skall anses berättigat till sådant skadestånd krävs i och för sig inte att barnet blivit utsatt för ett brott, det avgörande för skadeståndsskyldigheten är om någon bedöms uppsåtligen eller av vårdslöshet ha vållat barnets skada. En talan om sådant skadestånd handläggs som ett tvistemål vid tingsrätten.

Reglerna i rättegångsbalken om domstolens sammansättning och om sammanläggning av mål, s.k. kumulation, innebär ett hinder mot att ett brottmål rörande t.ex. misshandel mot barnets mor sammanläggs med ett tvistemål rörande barnets skadeståndstalan mot samma man som är åtalad i brottmålet (jfr 1 kap. 3 a–3 b §§ samt 22 kap. 1 § rättegångsbalken) trots att grunden för åtalet och för skadeståndskravet, nämligen misshandeln av kvinnan, är densamma.

Utskottet anmärker först att det i och för sig skulle kunna vara en fördel för barnet om dess skadeståndstalan i här aktuella situationer kunde prövas i brottmålsrättegången. Bland annat skulle processkostnaderna bli lägre om åklagaren förde barnets talan. Detta måste dock vägas mot det brott mot uppbyggnaden av det rättsliga systemet som det skulle innebära om rätten att föra talan i brottmålsprocessen utvidgades på det sätt motionärerna förespråkar. Utskottet är inte berett att nu ta ställning till en sådan ordning. Motionerna So42 och So43 i berörda delar bör avslås.

Barn i brottmålsprocessen

I motion So42 yrkande 17 (m) begärs en utredning om domstolarnas hantering av barn i brottmålsprocessen. Motionärerna beklagar att frågan inte belystes av Kommittén mot barnmisshandel. I motionen begärs också en utvärdering av 2001 års ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).

Frågan behandlas inte i propositionen.

I rättegångsbalken, där straffprocessen i huvudsak regleras, finns endast ett fåtal regler som tar sikte på enbart barn. Det gäller två bestämmelser i 5 kap. Enligt 1 § tredje stycket får således förhör med barn under 15 år ske inom stängda dörrar och enligt 2 § kan rättens ordförande förvägra en person under

18 år tillträde till en offentlig förhandling om det finns skäl till det. Enligt 36 kap. 4 § skall rätten med hänsyn till omständigheterna pröva om ett barn under 15 år får höras som vittne.

När det gäller unga lagöverträdare måste först konstateras att endast den som fyllt 15 år vid brottets begående kan vara tilltalad i ett brottmål (jfr 1 kap. 6 § brottsbalken). När det gäller ungdomar mellan 15 och 18 eller i vissa fall 21 år kompletteras rättegångsbalkens bestämmelser med bestämmelserna i LUL. En översyn av lagstiftningen gjordes för några år sedan (prop. 1994/95:12, bet. 1994/95:JuU1). Därefter har en uppföljning gjorts av de nya bestämmelserna. Uppföljningen ledde till vissa kompletteringar (prop. 2001/01:56, bet. 2000/01:JuU18).

Enligt 25 § LUL skall mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte fyllt 21 år i princip handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma gäller nämndemän i sådana mål. I paragrafens ursprungliga lydelse skulle, enligt 1994 års ärende, den lagfarne domaren med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare i stället vara särskild lämpad för uppgiften. Bestämmelsen var och är avsedd att leda till specialisering bland domarna. Ändringen i 2001 års ärende tillstyrktes av ett enigt utskott.

Regleringen i LUL ställer krav på ett nära samarbete mellan socialtjänsten polisen, åklagarna och domstolarna. Regleringen är utformad för att åstadkomma en snabb handläggning genom tidiga kontakter mellan berörda myndigheter samtidigt som behovet av specialisering inom rättsväsendet i fråga om barns och ungdomars brottslighet tillgodoses.

Utskottet vill också nämna att det enligt LUL, jämfört med vad som gäller för vuxna, finns relativt långtgående möjligheter för åklagaren att meddela beslut om åtalsunderlåtelse. Ett syfte med den regleringen är att i möjligaste mån undvika att ungdomar ställs inför rätta. I stället skall andra åtgärder vidtas, t.ex. enligt SoL eller LVU.

Utskottet kan för sin del inte se någon anledning att redan nu ta initiativ till en ny översyn av LUL.

När barn i andra fall uppträder i brottmålsprocessen är det antingen som målsägande, det vill säga som part, eller som vittne. Som målsägande har barnet rätt till målsägandebiträde och stödperson (se 20 kap. 15 § rättegångsbalken och lagen [1988:609] om målsägandebiträde). Barnet kan också ha ett ombud eller rättshjälpsbiträde om det för skadeståndstalan i brottmålet och åklagaren inte för barnets talan i den delen. I vissa fall kan en särskild företrädare utses för barnet. Detta blir aktuellt om barnets vårdnadshavare begått brott mot barnet – utskottet återkommer nedan till lagstiftningen om särskild företrädare för barn.

Om barnet skall höras som vittne eller målsägande finns det som framgått möjlighet att av hänsyn till barnet höra det inom stängda dörrar. Handläggningen av frågor om vittnesmål och målsägandeförhör med barn är normalt emellertid sådan att det inte blir aktuellt att höra barnet i domstolen. I stället

hörs barnet under förundersökningen, förhöret spelas in på video och spelas upp i rätten.

Enligt utskottets mening har förfarandet från barnets synpunkt både för- och nackdelar. En fördel är att barnet slipper konfronteras med den tilltalade och att förhöret kan ske under lugna förhållanden som i största möjliga utsträckning har anpassats till barnets behov. En nackdel är att förhörets bevisvärde kan bli lägre, t.ex. därför att det inte finns möjlighet för rätten att ställa frågor till barnet. Detta är till nackdel för barnet, åtminstone om brottet begåtts mot barnet, och det minskar sannolikt något åklagarens möjlighet till en fällande dom. Som regel får man dock anta att fördelarna uppväger nackdelarna. Detta är också bakgrunden till den fasta praxis som finns på området.

I vissa fall kan det emellertid inte undvikas att ett barn måste komma till domstolen. Frågan är då vilken beredskap som finns i domstolarna för att tillgodose barnets behov inom de ramar som brottmålsprocessen sätter. Detta är en fråga som utskottet behandlat vid ett stort antal tidigare tillfällen, senast i budgetbetänkandet för år 2003 (bet. 2002/03:JuU1 s. 82).

I budgetbetänkandet redovisar utskottet att Domstolsverket ålagts att återrapportera på vilket sätt bestämmelserna i FN:s barnkonvention och intentionerna bakom dem har beaktats i utbildningsverksamheten. Av verkets rapportering för år 2001 framgår att barnkonventionen är ett stående inslag i Domstolsverkets seminarier om vårdnadsmål för domare vid allmän domstol. Syftet med seminarierna är att förmedla kunskap i frågor som har anknytning till mål om vårdnad, boende och umgänge samt att ge tillfälle att från olika erfarenheter diskutera processuella frågor och frågor om handläggning av sådana mål. Vidare framgår att konventionen också är ett stående inslag i verkets seminarier om verkställighetsmål för domare i allmän förvaltningsdomstol. Det framgår också att den obligatoriska utbildningen för nyutnämnda domare innehåller inslag om barnets ställning i rättsprocessen. Här liksom i den obligatoriska utbildningen för ordinarie domare i allmän förvaltningsdomstol ingår ett särskilt avsnitt om barnkonventionen. Från och med år 2002 kommer barnkonventionen att ingå även i den utbildning som erbjuds icke ordinarie domare i de båda domstolsorganisationerna. Intervjumetodik – hur barn minns och berättar om våld och övergrepp – har också tagits upp i verkets kursverksamhet. Såvitt framgår av Domstolsverkets årsredovisning för 2002 hade utbildningsinsatserna en liknande inriktning förra året.

Det har också sin betydelse vilken erfarenhet av och kunskap om barnförhör åklagaren har. Här framgår av Riksåklagarens årsredovisning för år 2001 (s. 43) att åtgärder vidtagits för att utveckla hanteringen av ärenden som rör våldsbrott. I denna del anförts bl.a. att en särskild utbildningssatsning genomförts för ett antal åklagare som ingår i lokala familjevårdsgrupper och för specialiståklagare som handlägger sexualbrott mot barn och barnmisshandel. Satsningen ingår i den utbildning som startats under år 2001 för åklagarorganisationens specialiståklagare. Under år 2001 kompletterade dessutom Riksåklagaren en promemoria med stöd för utredningar om sexualbrott mot barn så att den numera även omfattar våldsbrott mot barn. Förutom den utbildning

som genomfördes i Riksåklagarens regi genomförde åklagarmyndigheterna egna utbildningsinsatser. Enligt vad som anförs i årsredovisningen medförde vidtagna utbildningsinsatser och samverkan med andra myndigheter att kunskapen och medvetenheten om dessa brott ökat, vilket i sin tur medfört att samtliga åklagarkammare prioriterar utredningar rörande våld mot kvinnor och barn. Insatserna fortsatte under år 2002. Av årsredovisningen för 2002 (s. 39) framgår bl.a. att Riksåklagaren i specialistutbildningen för handläggare av sexualbrott mot barn lagt in ett längre avsnitt om barnkonventionen, kunskaper om barns utveckling, skadebilden vid barnmisshandel och barns trovärdighet.

Utskottet måste alltså konstatera att olika regelsystem syftar till att hålla barn utanför domstolarna. En rad olika åtgärder vidtas i detta syfte. I de fall detta ändå inte är möjligt gör berörda myndigheter stora insatser på utbildningssidan för att öka kunskapen om barns behov och för att underlätta bedömningen av de uppgifter barnet lämnar. Det finns också möjlighet till särskilda stödinsatser för barnet inom ramen för processen. Med den avvägning som görs i rättssystemet som innebär att barnets behov av att slippa framträda i en brottmålsrättegång i största möjliga utsträckning prioriteras kan utskottet inte förorda en utredning om domstolarnas hantering av barn i brottmålsprocessen. Yrkandet härom i motion So42 avstyrks.

Samverkan mellan myndigheter

I propositionen föreslås en ny regel i 5 kap 1 a § SoL som tydliggör socialtjänstens skyldighet att samverka med olika samhällsorgan, institutioner och andra som kommer i kontakt med barn som far illa eller riskerar att fara illa. Socialtjänsten har huvudansvaret för att samverkan kommer till stånd.

I motion So42 yrkande 7 (m) framhålls vikten av att särskilt polisen samverkar med andra samhällsorgan för att förstärka skyddet för barn i familjer där det förekommer våld. Betydelsen av särskilda familjevåldsenheter understryks.

Enligt 3 § polislagen (1984:387) har polisen skyldighet att samarbeta med myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem. Det åligger andra myndigheter att stödja polisen i dess arbete. I detta ärende föreslår regeringen ett tillägg i 3 § där det erinras om bestämmelsen i 14 kap. 1 § SoL om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd.

Enligt utskottets bedömning möjliggör lagregleringen samverkan på alla samhällsnivåer beträffande här aktuella barn. Någon ytterligare lagstiftningsåtgärd inom utskottets beredningsområde behövs inte.

När detta väl är sagt tar utskottet upp frågan om särskilda familjevåldsenheter. Frågan behandlas också i utskottets betänkande Våldsbrott och brottsoffer (bet. 2002/03:JuU11).

Särskilda familjevårdsenheter har inrättats inom vissa polismyndigheter för att effektivisera och snabba upp utredningsförfarandet vid våld mellan närstående. Tanken är att polisens utredare skall arbeta längre tider på familjevårdsenheter. Utredarna blir specialiserade på våld i nära relationer och därigenom blir det lättare att utveckla arbetsmetoderna samtidigt som samarbetet med åklagare, socialtjänsten och andra berörda förbättras.

Utskottet kan för sin del instämma i att det kan finnas stora fördelar i ett sådant arbetssätt. Det handlar då inte endast om att utredningsarbetet bör bli effektivare genom att bl.a. kunskapen om och förståelsen för barn i svåra situationer ökar. Med den erfarenhet av familjer i kris som efter en tid kommer att ha samlats på en sådan enhet bör det också bli lättare att på ett adekvat sätt förmedla kontakten med andra myndigheter som berörs. Hur arbetet organiseras på de enskilda polismyndigheterna är emellertid inte en fråga för riksdagen. Utskottet avstyrker bifall till motion So42 i berörd del.

Dödsfallsutredningar

I propositionen aviserar regeringen sin avsikt att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera förutsättningarna för ett system för dödsfallsutredningar, när barn avlidit på grund av mord, dråp eller misshandel, bl.a. med avseende på sekretesshinder och organisation. Regeringen anser att ett system med dödsfallsutredningar bör provas.

Förslaget kritiserar i motion So42 yrkande 10 (m). Motionärerna anser dels att förslaget inte är tillräckligt långtgående, dels att en försöksverksamhet med dödsorsaksutredningar genast borde inledas.

När ett barn dör görs en rättsmedicinsk undersökning. Syftet med undersökningen är, enligt regeringen, att vid oklara dödsfall upptäcka, bekräfta eller utesluta brott. Om brott misstänks görs en rättsmedicinsk obduktion. I sådana fall förekommer ett samarbete mellan berörda rättsläkare, polisen, kriminaltekniker och ibland även med läkare och åklagare. Genom detta samarbete mellan olika experter breddas underlaget, framhåller regeringen, och förutsättningarna för en riktig diagnos ökar.

Enligt regeringens bedömning skall en dödsfallsutredning göras efter det att dödsorsaken fastställts. Syftet med dödsfallsutredningen är brett. Det handlar inte om att fastställa dödsorsaken utan om att utifrån ett helhetsperspektiv försöka förstå vad som inträffade och varför. Huvudsyftet är enligt regeringen att urskilja mönster, såväl i familjen som i samhället, som kan antas vara av betydelse för dödsfallet. Dödsfallsutredningen skall som regel genomföras på lokal nivå i enlighet med centralt utfärdade riktlinjer. Dödsfallsutredningarna sammanställs och analyseras sedan på central nivå. Genom den förbättrade kunskap om dödligt våld mot barn som på detta sätt uppnås skall det bli bl.a. lättare att identifiera riskfamiljer, och förebyggande insatser skall kunna förbättras.

Det förslag om dödsorsaksutredningar som läggs fram i motion So42 innebär såvitt utskottet kan bedöma att utredningsförfarandet formaliseras redan

innan dödsorsaken fastställts. I övrigt synes utredningen i stort ha samma inriktning och syfte som regeringen tänker sig.

Utskottet har ingen anledning att i detta ärende föreslå en ordning som innebär att den rättsmedicinska undersökningen ifrågasätts. Inte heller ser utskottet för närvarande någon orsak att på detta omfattande sätt utreda samtliga dödsfall bland barn, något som torde bli resultatet av motionsförslaget. Slutligen anser utskottet det självklart att sekretessfrågor måste klargöras, riktlinjer utfärdas och organisationen övervägas innan en försöksverksamhet kan starta. Utskottet ser alltså fram emot att regeringen tar de beslut som krävs för att få till stånd ett verksamhet med dödsfallsutredningar. Motion So42 i denna del avstyrks.

Kriminalvårdsfrågor

Anmälningsskyldighet vid permissioner

I propositionen föreslås ett tillägg i 5 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). I tillägget erinras om skyldigheten för kriminalvården och dess anställda att enligt vad som föreslås i detta ärende anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd. Regeringen avser att göra motsvarande förändring i förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

Avsikten med förslaget är flera. Det finns en önskan om att försäkra barn till frihetsberövade föräldrar om socialtjänstens stöd och skydd. Det kan också finnas anledning, t.ex. om den dömda begått våldsbrott mot barnet eller någon familjemedlem, att underrätta om att den dömda kommer att frigges. Kriminalvården kan också av den intagne få veta att barnet vistas i olämpliga miljöer och att det kan finnas skäl för socialnämnden att ingripa.

I motion So42 yrkande 8 (m) anförs att det är lika viktigt att underrättelse sker vid permissioner som vid frigivning.

Utskottet har ingen annan uppfattning. Utskottet konstaterar också att det inte finns några undantag till anmälningsskyldigheten. Detta innebär att barnets skyddsbehov *skall* anmälas till socialnämnden t.ex. när en våldsbegången intagen får permission eller frigges. En jämförelse kan göras med den uppräknade som görs i 35 § KvaL. Där slås fast att en målsägande skall tillfrågas om hon vill ha underrättelse om den intagne i en rad olika situationer som innebär att begränsningarna i den intagnes frihet antingen upphört som vid permission, frigivning och rymning, eller minskat som vid placering på en öppen anstalt. En förutsättning är att den intagne dömts för brott som riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid. Utskottet vill också anmärka att anmälningsskyldigheten till socialtjänsten är mer långtgående än den som finns i 35 §. Enligt förslaget till 5 § skall anmälan göras så snart barnet kan behöva nämndens skydd. Utskottet kan alltså inte se att det finns några begränsningar i lagförslaget som skulle kunna medföra att socialnämnden inte fick en anmälan om en intagnes permission i de fall det behövs. Utskottet utgår också från att kriminalvården som har vana vid att hantera liknande

anmälningar kommer att upprätta väl fungerande rutiner för att uppfylla anmälningsskyldigheten. Utskottet tillstyrker lagförslaget i denna del och avstyrker motsvarande del av motion So42.

Behandling under straffverkställigheten

I motionerna So42 yrkande 18 (m) och So44 yrkande 8 (kd) efterlyses åtgärder inom kriminalvården för att förhindra återfall i misshandelsbrott som riktats mot barn.

Frågan behandlas inte i propositionen.

Kriminalvårdens uppgift är att verkställa fängelsestraff och icke frihetsberövande påföljder. Statsmakernas uttalade ambition är att verkställighetstiden skall tas till vara för olika rehabiliterande insatser. Dessa kan vara av skiftande slag. Det handlar om t.ex. arbetsdrift, utbildning och programverksamhet. Inom programverksamheten, som i detta sammanhang står i fokus, görs olika direkt behandlande insatser som tar sikte på att förebygga nya brott av liknande slag som det den intagne dömts för. Sålunda håller kriminalvården på att införa ett nationellt behandlingsprogram som tar sikte på sexualbrottsdömda. I samarbete med engelska myndigheter pågår arbete med att ta fram ett program om våld i nära relationer. Programmet skall vara forskningsbaserat och utvärderingsbart och kunna bedrivas både i anstalt och inom frivården. I samband med denna programutveckling har ett s.k. risk- och behovsbedömningsinstrument – SARA – börjat användas. Det finns också ett särskilt aggressionsprogram (ART – Aggression Replacing Training) där syftet är att lära ut andra sätt att hantera vrede än att slå. Ett femtontal kriminalvårdsmyndigheter har samarbete med socialtjänsten och frivilligorganisationer m.fl. i syfte att förbättra rehabiliteringsinsatserna. Slutligen bör det i detta sammanhang nämnas att det på samtliga kriminalvårdsanstalter finns en särskild föräldrautbildning.

Utskottet konstaterar att inget av de angivna programmen direkt tar sikte på brott mot barn även om det förefaller i högsta grad rimligt att frågor om våld mot barn kommer upp i samtliga fall. Utskottet måste också konstatera att programverksamheten ännu inte har den omfattning som skulle vara önskvärd. Detta sammanhänger bl.a. med att det ställs stora krav såväl på programinnehåll som på den personal som leder verksamheten. Ytterligare komplikationer när det gäller att se till att en intagen placeras i rätt behandlingsprogram är den höga beläggningsgraden som försvårar omflyttningar mellan anstalterna. Detta bidrar också till att det inte är meningsfullt med en alltför snäv inriktning på programmen.

Enligt utskottets mening görs ett ambitiöst arbete inom kriminalvården när det gäller behandlingsprogram med inriktning att förebygga misshandel, helt i enlighet med vad utskottet vid ett antal tidigare tillfällen uttalat. Utskottet anser det självklart att det i sådana sammanhang också diskuteras våld mot barn. Mot den bakgrunden kan utskottet inte se att det nu finns behov av ytterligare uttalanden från riksdagen. Snarare gäller det här att på olika sätt uppmuntra samverkan inom kriminalvården och mellan kriminalvården och

andra myndigheter och frivilligorganisationer för att komma till rätta med de svårigheter som finns. Utskottet föreslår att motionerna So42 och So44 i här behandlade delar avslås.

Kartläggning av erfarenhet av våld

I propositionen (s. 56) aviserar regeringen sin avsikt att ge BRÅ i uppdrag att regelbundet kartlägga skolelevers erfarenheter av våld i hemmet, i skolan och på fritiden. Detta skulle kunna ske inom ramen för den skolundersökning som BRÅ genomför vartannat år.

I motion So42 yrkande 6 (m) begärs att uppdraget till BRÅ utvidgas till att omfatta även föräldrars erfarenheter och attityder till våld.

Regeringen överväger också den frågan i propositionen och anför att det inte ligger inom ramen för det uppdrag regeringen avser att ge BRÅ att undersöka föräldrars erfarenheter av och attityder till våld mot egna barn. Regeringen pekar på att Kommittén mot barnmisshandels undersökningar tyder på stor samstämmighet mellan resultaten av studier riktade till vuxna respektive till barn och ungdomar.

Utskottet delar regeringens bedömning. Motion So42 i denna del bör avslås.

Särskild företrädare för barn

I motion So42 yrkande 16 (m) begärs en utvärdering av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

Frågan behandlas inte i propositionen.

Lagen om särskild företrädare för barn trädde i kraft den 1 januari 2000. Lagen innebär att en särskild företrädare skall kunna förordnas för ett barn när en vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i ett nära förhållande till misstänks för brott mot barnet. Om barnet har två vårdnadshavare som inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden skall det vara möjligt att i stället förordna att en av dem ensam skall företräda barnet. Syftet med regleringen är att förbättra möjligheterna att utreda brott när barn utsatts för övergrepp. Den särskilda företrädarens uppgifter är således begränsade till att i vårdnadshavarens ställe ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång.

Frågan om en begränsad uppföljning av lagen om särskild företrädare för barn har nyligen tagits upp i utskottets arbetsgrupp för uppföljning och utvärdering. Avsikten är att ta reda på i vilken utsträckning den nya regleringen kommit till användning för att därefter göra en bedömning av om det är meningsfullt att inleda en utvärdering.

Utskottet, som noterar att den nya lagen varit i kraft i drygt tre år, anser att syftet med motion So42 i denna del är tillgodosett genom arbetsgruppens planering. Motionen i denna del bör avslås.

Övrigt

I övrigt har utskottet ingenting att anföra med anledning av propositionen och motionerna.

Stockholm den 27 mars 2003

På justitieutskottets vägnar

Johan Pehrson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Pehrson (fp), Susanne Eberstein (s), Alice Åström (v), Margareta Sandgren (s), Beatrice Ask (m), Lennart Nilsson (s), Helena Zakariasén (s), Ragnwi Marcelind (kd), Elisebeht Markström (s), Jeppe Johnsson (m), Yilmaz Kerimo (s), Johan Linander (c), Göran Norlander (s), Cecilia Magnusson (m), Joe Frans (s), Leif Björnlod (mp) och Karin Granbom (fp).

Avvikande meningar

1. Barnmisshandel

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 11 och 2002/03:So45 yrkandena 1 och 2.

Vi anser inte att en särreglering om brott mot barn bör göras i brottsbalken. Däremot är det angeläget att straffsatserna för grov misshandel används i sin fulla utsträckning. Enligt vårt förmenande bör misshandel av barn generellt ses som grov. För att signalera vikten av att denna typ av våldsbrott straffas hårdare än vad som sker i dag vill vi att minimistraffet för grov misshandel skall vara två års fängelse. En sådan åtgärd skulle skärpa påföljdspraxis generellt men också vad gäller exempelvis påföljdsval som samhällstjänst.

2. Målsägande

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 12 och 2002/03:So43 yrkande 3.

Nuvarande lagstiftning medger inte att rättsväsendet fäster tillräcklig uppmärksamhet vid barn som utsätts för familjevåld. Detta måste förändras. Frågan är komplicerad då den berör centrala begrepp i straffprocessen. Vi anser att regeringen bör arbeta fram förslag till hur barnets rättsliga ställning i familjevåldssituationer kan stärkas, med t. ex. den nyzeeländska lagstiftningen som en inspirationskälla.

3. Barn i brottmålsprocessen

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 17.

Domstolarnas insatser är avgörande för helhetsbedömningen av rättsväsendets bemötande av barn. Det har inte gjorts någon granskning av barns situation i brottmålsprocesser i domstol. Vi anser det angeläget att en sådan genomförs. Särskilt med tanke på att 2002 års vårdnadsutredning har i uppdrag att genomlys barns situation i vårdnadsprocesser i domstol. Regeringen bör få i uppdrag att låta göra denna granskning.

4. Samverkan mellan myndigheter

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:
Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 7.

Våld mot barn, framför allt när det handlar om familjevåld, tillhör de mest komplicerade utmaningarna inom polisens utredningsverksamhet. I dag är det få polismyndigheter som har inrättat arbetssätt som motsvarar de professionella svårigheter som barnutredningar medför. Vi ser denna brist främst i att endast 10 % av anmäld barnmisshandel föranleder åtal. Vid de polismyndigheter där familjevåldsenheter inrättats har samverkan mellan olika myndigheter blivit ett naturligt inslag i arbetet, särskilt med åklagarna. Det har bedrivits mycket utvecklingsarbete inom detta område, men implementeringen går alldeles för långsamt och det krävs en stark politisk viljeyttring för att skynda på förbättringar inom området. Regeringen bör få i uppdrag att påskynda inrättandet av familjevåldsenheter vid landets polismyndigheter.

5. Dödsfallsutredningar

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:
Vi anser att utskottet borde ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 10.

Vi anser att hela processen när det gäller dödsfall av barn behöver granskas. Det kan inte uteslutas att misstag görs redan i det inledande skedet innan dödsorsaken fastställts. Det är därför lämpligare att göra en dödsorsaksutredning eller att skapa en svensk modell där inslag av båda utredningsalternativen är sammanslagna. De länder som tillämpar dessa utredningsförfaranden vid barns död är betydligt större än Sverige både geografiskt och i befolkningsantal. I det förslag som regeringen fört fram menar vi att det finns ett tillräckligt beslutsunderlag för att genast inleda en försöksverksamhet. Regeringen bör få i uppdrag att utan vidare utredning sätta i gång försöksverksamheten.

6. Behandling under straffverkställigheten

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:
Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 18 och 2002/03:So44 yrkande 8.

Vi anser att kriminalvården måste satsa stort på att förebygga återfall i våldsbrott. När det gäller gärningar begångna mot barn finns det inte något program. Härför krävs dels större ekonomiska resurser än kriminalvården för närvarande disponerar, dels klarare instruktioner från lagstiftaren och till sist krävs det längre strafftider för att genomföra effektivare behandlingsprogram. Dessutom behövs en översyn av regelverket med sikte på att deltagande i programverksamhet med behandlingssyfte skall vara obligatoriskt för den intagne. Regeringen bör få i uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder.

7. Kartläggning av erfarenhet av våld

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 6.

Vi anser att föräldrarnas erfarenhet av och attityder till våld är centrala när det gäller hur de behandlar de egna barnen. Med ökad kunskap i denna del blir det lättare att påverka föräldrar att bryta med sina egna erfarenheter och ge de egna barnen en bättre start i livet än de själva fick. Ökad kunskap kan också bidra till att det blir lättare att identifiera barn i riskzonen. Regeringen bör få i uppdrag att utvidga den undersökning i BRÅ:s regi som planeras.

8. Särskild företrädare för barn

Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So42 yrkande 16.

Vi anser det angeläget att lagen om särskild företrädare för barn utvärderas. Erfarenheterna bör sammanställas och eventuella utvecklingsåtgärder vidtas som inte enbart kan gälla justitieutskottets beredningsområde. Riksdagen bör initiera en sådan utvärdering.

9. Målsägande

Johan Pehrson (fp) och Karin Granbom (fp) anför:

Enligt vår mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 12 och 2002/03:So43 yrkande 3.

Vi anser att frågan om barns brottsofferstatus är komplicerad. Den berör centrala begrepp i straffprocessen. Enligt vår mening är frågan också angelägen; det handlar t.ex. om rätten att föra talan om skadestånd i brottmålsprocessen och om rätten till brottsskadeersättning. Enligt vår mening bör frågan snarast utredas. Det får ankomma på regeringen att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda dessa frågor.

10. Barnmisshandel

Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Enligt min mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So44 yrkandena 2 och 3.

Jag anser att den nya lagstiftningen är behäftad med en del tveksamheter som, även om jag i och för sig tillstyrker den, gör att det är lämpligt att redan nu fatta beslut om en utvärdering inom något år. Utvärderingen bör särskilt ta sikte på barnrättsperspektivet. Regeringen bör få i uppdrag att vidta erforderliga åtgärder för att en utvärdering skall komma till stånd.

11. Behandling under straffverkställigheten

Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Enligt min mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna 2002/03:So42 yrkande 18 och 2002/03:So44 yrkande 8.

Jag anser att kriminalvården måste satsa stort på att förebygga återfall i våldsbrott, särskilt mot barn. Härför krävs större ekonomiska resurser än kriminalvården för närvarande disponerar. Dessutom behövs en översyn av regelverket med sikte på att deltagande i programverksamhet med behandlingssyfte skall vara obligatoriskt för den intagne. Regeringen bör få i uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder.

12. Barnmisshandel

Johan Linander (c) anför:

Enligt min mening borde utskottet ha tillstyrkt motion 2002/03:So45.

Jag anser att det bör införas ett särskilt brott, barnmisshandel. Jag är övertygad om att de lagtekniska svårigheterna går att bemästra. Regeringen bör få ett uppdrag som går ut på att låta utreda frågan och därefter återkomma till riksdagen med ett förslag. En sådan utredning bör ske under medverkan av parlamentariker.

Jag anser vidare att begreppet närstående i den nya straffskärpningsbestämmelsen fått en alltför snäv utformning. Närståendekretsen bör omfatta inte bara familjen som den definieras i detta ärende utan även andra vuxna som barnet ser upp till och litar på och som har ett speciellt ansvar att inte svika barnets förtroende.

Förteckning över behandlade motionsförslag

Motioner väckta med anledning av propositionen

2002/03:So42 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m):

6. Riksdagen beslutar att Brottsförebyggande rådet får ett vidgat uppdrag i enlighet med vad som anförs i motionen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samverkan mellan myndigheter.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anmälningsskyldighet i samband med permission från anstalt.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en haverikommission vid dödsfall bland barn.
11. Riksdagen beslutar att skärpa straffet för barnmisshandel i enlighet med vad som anförs i motionen.
12. Riksdagen begär att regeringen återkommer med lagförslag om att barn som bevittnar övergrepp inom familjen skall vara målsägande i rättsprocessen i enlighet med vad som anförs i motionen.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av lagen om särskild företrädare för barn.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om domstolarnas handläggning av barnärenden.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behandling för att motverka återfall.

2002/03:So43 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om utredning av frågan om barns ställning som brottsoffer.

2002/03:So44 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av den särskilda straffskärpningsgrunden i brottsbalken.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av barnrättsperspektivet i brottsbalken.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ett handlingsprogram för personer dömda för våld mot barn.

2002/03:So45 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kriminaliseringen av misshandel som riktar sig mot barn bör särregleras.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med en analys av vilka konsekvenser en särreglerad kriminalisering av barnmisshandel kan få i enlighet med vad som i motionen anförs.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utvidga begreppet närstående person.

Innehållsförteckning

Ärendet och dess beredning	2
Propositionens huvudsakliga innehåll	2
Utskottets överväganden	3
Misshandel	3
Barn som brottsoffer	7
Målsägande	7
Barn i brottmålsprocessen	8
Samverkan mellan myndigheter	11
Dödsfallsutredningar	12
Kriminalvårdsfrågor	13
Anmälningsskyldighet vid permissioner	13
Behandling under straffverkställigheten	14
Kartläggning av erfarenhet av våld	15
Särskild företrädare för barn	15
Övrigt	16
Avvikande meningar	17
1. Barnmisshandel	17
2. Målsägande	17
3. Barn i brottmålsprocessen	17
4. Samverkan mellan myndigheter	18
5. Dödsfallsutredningar	18
6. Behandling under straffverkställigheten	18
7. Kartläggning av erfarenhet av våld	19
8. Särskild företrädare för barn	19
9. Målsägande	19
10. Barnmisshandel	19
11. Behandling under straffverkställigheten	20
12. Barnmisshandel	20
Förteckning över behandlade motionsförslag	21
Motioner väckta med anledning av propositionen	21